

ЦРНОГОРСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЈЕТНОСТИ
ГЛАСНИК ОДЈЕЉЕЊА ДРУШТВЕНИХ НАУКА, 4, 1983.
ЧЕРНОГОРСКАЯ АКАДЕМИЯ НАУК И ИСКУССТВ
ГЛАСНИК ОТДЕЛЕНИЯ ОБЩЕСТВЕННЫХ НАУК, 4, 1983.
THE MONTENEGRIN ACADEMY OF SCIENCES AND ARTS
GLASNIK OF THE SECTION OF SOCIAL SCIENCES, 4, 1983.

МЕЂУАКАДЕМИЈСКИ НАУЧНИ СКУП
САВРЕМЕНИ ПРОБЛЕМИ ЕКОНОМСКЕ СТАБИЛИЗАЦИЈЕ —
ПРИВРЕДНИ РАСТ, ЗАПОСЛЕНОСТ, ИНФЛАЦИЈА И СПОЉНО-
ЕКОНОМСКИ ОДНОСИ

Херцег-Нови, 31. маја и 1. и 2. јуна 1983. године

У Херцег-Новом је 31. маја, 1. и 2. јуна одржан први Међуакадемијски научни скуп посвећен проблемима економске стабилизације, привредног раста, запослености, инфлације и међународних економских односа, коме је присуствовало око 70 истакнутих научних и друштвено-политичких радника, међу којима и другови *Видоје Жарковић*, потпредседник Председништва СФРЈ, и *Драгослав Марковић*, члан Председништва ЦК СКЈ. Овај скуп организовао је Савет академија наука СФРЈ поводом 165-годишњице рођења и 100-годишњице смрти Карла Маркса. Поднесена су 34 реферата, а у расправи је говорило око 50 учесника.

Већ у уводном реферату академик др *Бранислав Шошкић*, председник Савета академија наука СФРЈ и Припремног одбора скупа, истакао је да се решавање дугорочног програма економске стабилизације не може замислити без неупоредиво већег ангажовања економске науке, што захтева измену њеног места, улоге и статуса у нашем друштву. Само доследним ослањањем на економску науку могуће је да се на основу њених достигнућа дође до правих и правовремених решења најважнијих проблема у оквирима нашег самоуправног привредног система, примене одговарајућих мера стабилизационе економске политике и планирања. Поштовање економских законитости и обезбеђење јединственост југословенског тржишта уз отварање привреде према иностранству, па и спољној конкуренцији, стимулсање извоза и организованог наступа на спољном тржишту и повећање у одређеном обиму и структури увоза — требало би да допринесе стабилизацији наше привреде у садашњем периоду. Поред тога, истакао је проф. Шошкић, требало би водити политику

реалног курса динара, одмереног коришћења кредита из иностранства, као и политику реалних (активних и пасивних) каматних стопа, не само за становништво већ и за радне организације, како би се спречила инфлаторна ерозија депозита (штедње) и кредита, увело више рационалности, стимуланса за штедњу, преливање средстава једних у корист других, инвестоманија и нерационално економско понашање. Неопходно би било да се води политика реалних стопа амортизације, као и аутоматске и перманентне ревалоризације основних средстава, како би се спречило преливање дела друштвених средстава у све видове потрошње (личне, опште и заједничке), чиме се топи друштвени капитал са низом негативних економских последица. Све то захтева и радикалну реорганизацију рада и пословања и одбацивање дуплирања капацитета у привреди, застарелих и скупих решења уз вођење адекватније кадровске политике у привреди.

О савременим проблемима економске стабилизације говорили су у својим рефератима: акад. проф. др Хасан Хаџиомеровић („Лични доходак у социјализму“), проф. др Франц Черне („Друштвено-својинска концепција наше привреде и проблем привредне стабилности и ефикасности привређивања“), проф. др Коста Михаиловић („Привредна криза у Југославији — узроци и могући излази“), проф. др Драгоје Жарковић („О узроцима економске кризе у нас“), проф. др Момир Бећез („Институционални аспекти привредне нестабилности у СФРЈ“) и др Лазар Пејић („Теоријски проблем макро-економске анализе за потребе стабилизације наше привреде“).

О привредном расту су реферисали: проф. др Иван Максимовић („Друштвена својина и развој“), проф. др Илијаз Бошњовић („Економски развој — антрополошко-историјски и вриједносни аспекти“), проф. др Никола Чобелић („Стопа привредног раста и проблеми стабилности“), проф. др Драгомир Војнић („Економска стабилизација и систем друштвене репродукције“), акад. проф. др Мирчета Буровић („Инвестициона потрошња и стабилизација“), проф. др Драгутин Марсенић („Друштвено-економски модели акумулације и инвестиција и привредни развој“), акад. проф. др Владимир Стипетић („Проблеми пољопривреде“), акад. проф. др Обрен Благојевић („Проблеми и могућности брдско-планинског подручја“), проф. др Ристо Вукчевић („Несразмјерност деаграризације и индустријализације — генеза економске нестабилности“), проф. др Стојан Новаковић („Проблеми и стратегија развоја саобраћаја“), проф. др Стеван Мезеи и проф. др Тихомир Шуваков („Марковске шеме и репродукционе целине — облици пропорционалног развоја“), проф. др Нури Башота („Равномернији развој Југославије — битна компонента остваривања равноправности народа и народности“) и проф. др Бошко Глушчевић („Регионални развој у призми стратегије стабилизације“).

О запослености, као проблему економске стабилизације, говорили су: акад. проф. др Милош Машура (модератор), акад. проф. др Душан Чалић („Технички прогрес, нова производња и запошљавање“), проф. др Никола Узунџић („Аспекти незапослености у Југославији“), проф. др Душан Чобељић („Утицај планирања на привредни раст и запосленост“), проф. др Давор Савин („Финансирање економског развоја и проблем запошљавања у југословенској привреди“) и проф. др Петар Станишић („Проблеми незапослености у недовољно развијеном економском региону“).

О инфлацији говорили су у својим рефератима: проф. др Милутин Бировић („Методи антиинфлационе политике у Југославији“), проф. др Маријан Корошић („Економске неједнакости и инфлација“) и проф. др Милош Радуловић („Економска заснованост релативних цијена и привредна стабилност“).

О спољноекономским односима говорили су: проф. др Оскар Ковач (модератор), акад. проф. др Ксенте Богоев („Платно-билансно прилагођавање: проблеми стабилизације“), проф. др Љубиша Адамовић („Спољноекономски фактори и програм стабилизације“), проф. др Стјепан Ловреновић („Претпоставке развијања спољне трговине Југославије“) и проф. др Млађен Ковачевић („Проблеми економских односа са иностранством — посљедица од 1979. године и основни узрок привредне кризе“).

У свом прилогу који је упутио овом скупу нобеловац Јан Тинберген апеловао је на синтезу економских теорија која се намеће као хитна ради ефикасног супротстављања проблемима незапослености и инфлације. Парцијална решења која нуде кејнзијанизам, монетаризам, економија понуде, различите неокласичне и друге концепције, морала би бити уклопљена у синтетички научни модел, како би се комбинацијом мера и инструмената економске политике пронашла најбоља решења за антиинфлациону економску политику и сузбијање незапослености. На скуп је указивао (Л. Пејић) и на потребу изградње целовитог система макро-економске анализе, која би на основама Марксове економске теорије и свеобухватне анализе проблематике друштвеног производа, друштвене репродукције, алтернативних продукционих могућности, инвестиција, потрошње, штедње, незапослености, мултипликатора, акцелератора и других проблема, пружила адекватна решења за све проблеме.

Истакнута је и потреба да се проблем економске стабилизације дефинише на прави начин, с обзиром на то да се код нас већ дуго времена неоправдано идентификује са повећањем штедње, смањењем потрошње и инвестиција, порастом продуктивности рада и др.; постизање економске стабилизације, односно пуне запослености без инфлације, или опште привредне равнотеже, као и динамизирање производње и запослености уз

стабилне цене, могуће је у неким привредним ситуацијама постићи смањивањем потрошње и инвестиција и повећањем штедње (инфлација тражње), уколико не постоји незапосленост, али у условима када се појави инфлација трошкова уз значајну стопу незапослености, неопходне су далеко комплексније мере економске политике.

У свом надахнутом реферату послатом за скуп, недавно преминули академик *Кирил Миљовски*, расправљао је проблематику инфериорности и супериорности друштвено-економских система и указао на одређени број кључних неуралгичних тачака, које се јављају као сметња функционисању нашег привредног система: угроженост планске и тржишне компоненте привредног система, проблем бирократизације, одговорности, потребу органске повезаности науке и привреде, радне мотивираности, адекватне кадровске политике и односа самосталности организације удруженог рада и атомизованости друштвеног капитала.

Академик др *Ксенте Богоев* указао је да неповољна привредна кретања 70-тих и почетком осамдесетих година у свету нису резултат пролазних тешкоћа и токова, већ да имају карактер дубоких структурних поремећаја и да се манифестују кроз противуречности глобалних економских односа у свету, иако њихов интензитет и последице имају различите ефекте у различитим земљама, а најтеже у земљама у развоју. Стабилизациона политика у развијеним земљама је била пуна дилема и контроверзи, које су се кроз рестриктивне антиинфлационе мере монетарно-кредитне политике неповољно одразиле на земље у развоју и уједно на наднице у развијеном индустријском свету. У расправи је анализиран и положај Југославије у међународним економским односима, при чему је проблем извоза добио изузетно значајно место. Проф. др *Љубиша Адамовић* подвукао је да је неопходно јачање конкурентске способности наше привреде, а да би уз садашњи начин рада евентуални нови међународни кредити само одложили садашње економске тешкоће, јер су погрешна очекивања да би са садашњим стилем живота могле да наступе нове промене. Др *Млађен Ковачевић* заложio се за увођење јединственог реалног курса динара и форсирање оних сектора, који, као пољопривреда и туризам, могу да постигну компаративне предности, као и за борбу за повећање квалитета производње који код нас стагнира, па чак и опада. Нерентабилан извоз и извоз по сваку цену исцрпљује ионако ограничену домаћу акумулацију. Истакнуто је и да је неопходно да се утврде стратешки извозни производи за спољни и туристички извоз (Л. Пејић), како би страни туристи туристи унапред били оријентисани на одређени обим куповина, као што је то случај у развијеним туристичким земљама (Италија, Француска, Шпанија и др.).

Проф. др *Оскар Ковач* заложии се за утврђивање узрока проблема у сфери спољноекономских односа, посебно неодговорног односа према окружењу, последица економске политике према спољњем тржишту и неодговарајућих решења у привредном систему. Проблеми су настајали и ван ове сфере (цене нафте), а трговински дефицит је свакако био проузрокован и наведеним проблемима, уз нафту као апсолутну хипотеку платно-билансних позиција. Проф. *Ковач* истакао је и мишљење да ће евентуални раст светске привреде имати и одређених негативних последица по нашу привреду због пораста цена нафте и репродукционих материјала и да југословенска привреда мора што пре да оствари прелазак са екстензивног на интензивно привређивање, при чему сви фактори раста код нас нису искоришћени, а садашња економска структура погодује неефикасности привређивања.

Проф. др *Франц Черне* анализирао је проблем утицаја друштвеносвојинске концепције наше привреде на проблем економске стабилности и ефикасности привређивања и истакао да недовољно сагледавање неких проблема теоријског концепирања и уставно-законске нормативне институционализације друштвене својине као основног друштвено-економског односа код нас доводи до појаве неадекватних теоријских тумачења, а често и институционалних решења односа идеје о асоцијацији робних произвођача и теорије робне производње код Маркса, због чега долази до деформисаног и неодговарајућег понашања привредних субјеката. Због тога је дубље сагледавање друштвеносвојинских и организационо-управних противуречности нашег система неопходно за решавање проблема дугорочне стабилности наше привреде. Сличне идеје изнео је и академик др *Иван Максимовић* у свом реферату посвећеном односу друштвене својине и развоја, указујући на експанзију друштвене својине и њено истовремено преливање у сектор становништва. Он се заложии за заустављање трансфера друштвених средстава у приватан посед и подвргао критици њихово обезвређивање као јевтиног и бесплатног капитала. Одбацујући тезе против сваког вида камате у нашој привреди и залажући се за нормално репродуковање друштвених средстава, проф. *Максимовић* је истакао потребу увођења цене употребе друштвених средстава, која је подржана од већег броја учесника скупа, као и концепција каматне стопе као значајног инструмента стабилизационе монетарно-кредитне политике (*Б. Шошкић* и *М. Гировић*).

Проф. др *Никола Чобелић* указао је на успорене стопе привредног раста седамдесетих и осамдесетих година чији је, по његовом мишљењу, главни узрок у поремећеној структури југословенске привреде. Он је изразио сумњу у могућност остварења економске стабилизације у условима када репродук-

тивна и акумулативна способност привреде опада, када продуктивност не расте, јер се у таквим условима, уз тешкоће око усклађивања платног биланса и повећања извоза, тешко могу исправити структурни диспаритети. Проф *Чобелић* се залажио за велику мобилизацију људи у решавању проблема економске стабилизације, која мора бити повезана са укидањем привилегија, социјалних неједнакости и разлика и јачањем етичке компоненте као значајног фактора развоја. Академик др *Милош Маџура* истакао је проблем регионалних неједнакости и неусклађености стопа раста и стопа незапослености, чему мора бити посвећена посебна пажња приликом превазилажења садашњих економских тешкоћа. Академик др *Мирчета Буровић* указао је на неадекватну инвестициону потрошњу и проблем инвестиција и инвестиционе политике, алокације и друго, код чијег решавања се не може замислити економска стабилизација. Проф. др *Никола Кљусев* залажио се за коришћење екстензивних метода раста, који нису још исцрпљени, док је академик др *Хасан Хаџиомеровић* истакао потребу да се развија фундаментална економска теорија социјализма у оквиру које проблем личних доходака има изузетно значајно место, а нарочито разликовање принципа расподеле „према раду“, према „резултатима рада“ или према „тржишно признатом раду“, где је први социјалистички, а последњи робни, у ствари несоцијалистички.

Проф. др *Милутин Бировић* истакао је став да стопе привредног раста треба посматрати у складу са деловањем економских законитости које их детерминишу и да се оне, као и структурне промене не би могле унапред одредити у складу са нашим жељама, већ на основу резултата економских активности. У том смислу борба да се путем стабилизационих мера исправе различити проблеми повећава могућности за развој и исправљање и структурних диспропорција, које не морају, како је то истакао проф. *Чобелић*, довести до инфлације. Он је истакао да би у транзиторном периоду стабилизације у коме се сада налазимо рестриктивна монетарно-кредитна и уопште економска политика требало да обезбеди услове за активирање економског раста, али да се оне тешко могу унапред предвидети, при чему треба имати „пораст производње у срцу, а пропорције у глави“. Поред тога неопходно је и заостравање тржишних критерија привређивања, као и контрола, а не замрзавање цена и личних доходака, ради усклађивања структуре привреде и борбе против инфлације.

Проф. *Драгоје Жарковић* и проф. *Коста Михаиловић* анализирали су и узроке кризних поремећаја у нашој привреди, при чему посебну пажњу треба посветити запостављању принципа рада и злоупотребе принципа солидарности (*Жарковић*) и концепцији развоја и привредног система као скупа мера

и инструмената (Михаиловић). Посебна пажња да буде посвећена проблему ефикасности и алокације инвестиција (К. Михаиловић и П. Бјелица), док се проф. Михаиловић заложиио за већу обавезност институционалних мера и решења, нарочито друштвених договора и самоуправних споразума. Проф. Бошко Глушчевић указао је на потребу ширег проучавања регионалног развоја, док се проф. др Стојан Новаковић заложиио за рационализацију и реорганизацију саобраћаја, а посебно великих система, где би низом мера морао да буде усклађен развој привреде и саобраћаја, док би са применом закона вредности и тржишта у овој области требало опрезно поступати, јер за то ни једна земља у свету није довољно богата. Посебно су важне и тарифне мере, као значајан извор девизних прихода.

Академик др Душан Балић указао је на проблеме радне снаге, запослености и техничког прогреса код нас, где заостаје научноистраживачки рад, као и ширење поља рада условљено техничким прогресом, чиме се проузрокује незапосленост.

Треба на крају истаћи да је на скупу било дискусије и о синтези научних напора за решавање проблема стабилизације (Н. Узунов, Д. Балић, Б. Глушчевић) као и о низу других актуелних проблема економске теорије и праксе нашег самоуправног привредног система. Могло би се, како је у завршној речи истакао академик Шошкић, рећи да су у рефератима покренута управо она питања која данас највише закупају пажњу наше јавности, а да је дискусија дала значајан допринос расветљавању бројних значајних питања, што све оправдава праксу организовања оваквих научних скупова. Посебно је значајно да највеће наше тешкоће често не произлазе само из економске стварности, већ и отуда што се тежина наше економске ситуације не схвата у довољној мери, па се њеном решавању не приступа довољно мобилно, односно не осећа се довољна активаност за извршавање задатака и циљева економске стабилизације. При томе у теоријским разматрањима има још доста размимоилажења и неопходно је да се изгради систем економске теорије социјализма, који би одговорио на сва питања која је поставила економска теорија и пракса.

У рефератима је дата цјеловита оцјена привредних кретања и економских збивања у нас. У расправи су покренута најактуелнија питања која у овом тренутку највише закупају пажњу нашег друштва. Неопходна је пуна мобилност друштва, већа ефикасност у послу, као и одговорност за извршавање циљева и задатака економске стабилизације. У средишту пажње највећег броја учесника било је и питање вредновања рада и расподеле. Без веће конкретности, односно без веће улоге тржишних фактора, не могу се постићи циљеви економске стабилизације.

На скупу је наглашено да је нашој привреди потребна потпуна интеграција, јер је то предуслов за промјену квалитета привређивања, који нам је неопходан за веће укључивање у међународну подјелу рада. Интеграцију треба форсирати и као противтежу и неопходан коректив уситњене привреде. Истакнуто је да наука мора бити у служби привреде и сталан пратилац привредног развоја. Без чврстог ослоња на економску науку не могу се наћи права решења у економској политици.

О раду и проблематици овог научног скупа извештавали су ЈРТ и сви дневни листови у Југославији. Средства јавног информисања оценила су да је научни скуп, после тродневне расправе, испунио очекивања.

Оцењено је такође да је скуп анализом савремених економских проблема настојао да утврди стратегију која најбоље одговара условима нашег друштва.

По оцени Припремног одбора и свих учесника, скуп је био врло успешан. Истакнуто је да и у наредном периоду треба организовати научне скупове на којима би се разматрала економска проблематика у Југославији.

Најзад, треба истаћи да је на скупу подржан напор учињен у оквирима „Дугорочног програма економске стабилизације“ и да су учесници изразили спремност за још веће ангажовање у даљем решавању наших актуелних економских проблема, а нарочито приликом расправе о Завршном документу „Дугорочног програма економске стабилизације“. Нема никакве сумње да ће нови зборник у серији са симпозијума Црногорске академије науке и умјетности, који ће обухватити реферате и дискусију са овог скупа, који ће ускоро бити штампани, изазвати велико интересовање и пажњу наше научне јавности и да ће помоћи у теоријском и практичном сагледавању проблематике која је расправљана на скупу.

др Лазар Пејић, ванр. проф.